

Lapsiasiavaltuutetun raportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle 2022

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

Lapsiasiavaltuutetun raportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle 2022

Lisäraportti Suomen valtion 5. ja 6. määräaikaisraporttiin

Heinäkuu 2022

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

Lapsiasiavaltuutetun raportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle 2022

Lisäraportti Suomen valtion 5. ja 6. määräaikaisraporttiin

Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:8

ISBN (pdf): 978-952-400-446-6

ISSN (pdf): 1798-4009

Visuaalinen suunnittelu: Hansaprint Oy / Suunnittelutoimisto Tammikuu Oy

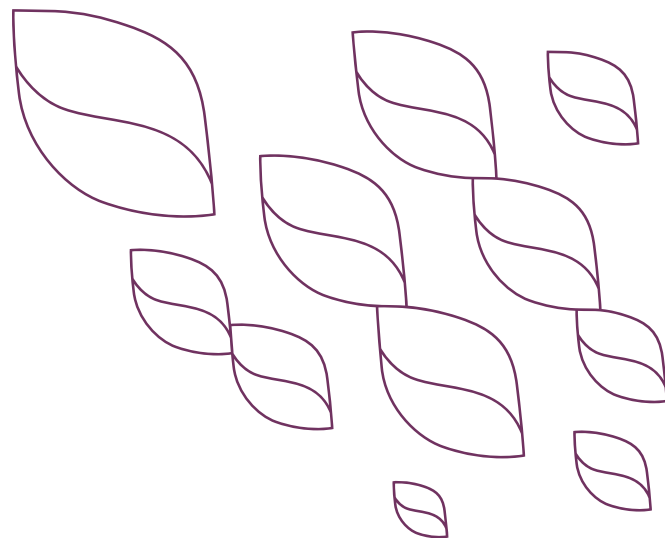
Kuvat: Lapsiasiavaltuutetun toimisto ja Adobe Stock

Painopaikka: Hansaprint Oy, Turenki 2022.

Sisältö

Esipuhe	6
1. Yleiset toimenpiteet	8
1.1 Lainsäädäntö	8
1.2 Koordinointi ja kansallinen toimintasuunnitelma	10
1.3 Riippumaton seuranta	11
1.4 Resurssien myöntäminen	13
1.5 Tietojen kokoaminen	14
1.6 Seuranta ja tiedon levittäminen	15
1.7 Tiedottaminen, valistus ja kouluttaminen	15
1.8 Kansainvälinen yhteistyö	16
1.9 Lapsen oikeudet ja elinkeinoelämä	17
2. Yleiset periaatteet	19
2.1 Syrjintä	19
2.2 Lapsen etu	21
2.3 Lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen	22
2.4 Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus	23
3. Lapsiin kohdistuva väkivalta	25
3.1 Lasten hyväksikäyttö ja laiminlyöminen	25
3.2 Haitalliset käytännöt	26
3.3 Ruumiillisen kurituksen kielto	27
4. Perheympäristö ja sijaishuolto	30
4.1 Perheympäristö	30
4.2 Perheestään erossa olevat lapset	32
4.3 Perheen yhdistäminen	33

5.	Vammaisuus, perusterveydenhuolto ja sosiaaliturva	36
5.1	Vammaiset lapset	36
5.2	Terveys ja terveystalvelut	37
5.3	Mielenterveys	37
5.4	Rintaruokinta	38
5.5	Nuorten terveys	39
5.6	Elintaso	39
6.	Koulutus, vapaa-ajan toiminta ja kulttuuritoiminta	42
6.1	Koulutus, ml. ammatillinen koulutus ja ohjaus	42
6.2	Varhaiskasvatus	44
6.3	Lepo, leikki, vapaa-aika ja kulttuuri- ja taideaktiviteetit	45
7.	Erityiset suojelutoimet	47
7.1	Turvapaikanhakija- ja pakolaislapset	47
7.2	Alkuperäiskansoihin ja vähemmistöihin kuuluvat lapset	48
7.3	Seksuaalinen hyväksikäyttö	49
7.4	Ihmiskauppa	50
7.5	Rikoksia tehneiden lasten suojele	50

Esipuhe

Lapsiasiavaltuutettu antaa nyt toisen kerran arvionsa lapsen oikeuksien toteutumisesta YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Suomen valtio toimitti yhdistetyn 5. ja 6. määräaikaisraportin komitealle 26.7.2019. Valtion raportti annettiin kaksi vuotta myöhässä. Lapsiasiavaltuutettu, Suomen UNICEF ja Lastensuojelun Keskusliitto esittivät keväällä 2019 huolensa valtion muuttuneesta suhtautumisesta ihmisoikeusvelvoitteisiin ja lapsen oikeuksiin.¹

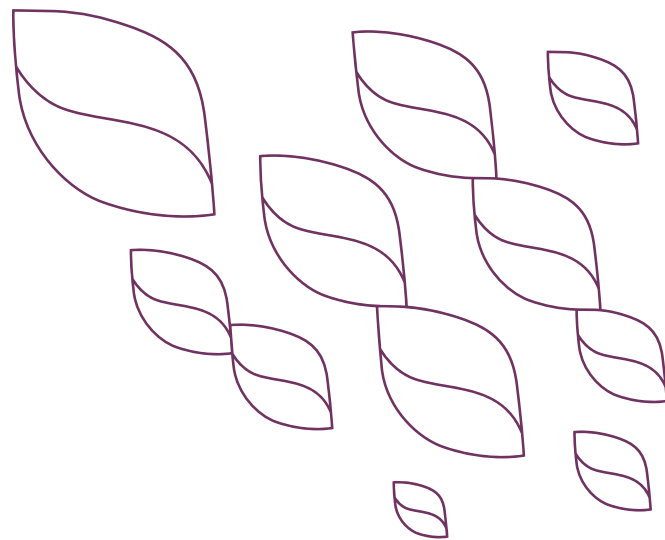
Tässä raportissa käsitellään erityisesti aiheita, joita lapsiasiavaltuutettu on omassa työssään pyrkinyt edistämään. Raportissa esitetään huomioita valtion määräaikaisraportissa nostettuihin keskeisiin kysymyksiin sekä viimeaikaiseen kehitykseen. Raportti perustuu lapsiasiavaltuutetun toimiston ja sen tukena toimivan monijäsenisen lapsiasianeuvottelukunnan tekemiin havaintoihin, erilaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin sekä lasten ja muiden sidosryhmien tapaamisiin.

Lapsiasiavaltuutettu kerää tietoa lapsilta ja nuorilta. Joka toinen vuosi julkaistavassa Lapsibarometrissa tutkitaan 6–7-vuotiaiden näkemyksiä omasta elämästään. Nuoret neuvonantajat -tapaamisissa erilaisten lapsiryhmien kanssa käsitellään ajankohtaisia lapsen oikeuksiin liittyviä teemoja.

Lapsiasiavaltuutettu järjestää vuosittain pyöreän pöydän keskusteluja erilaisista ajankohtaisista lapsen oikeuksiin liittyvistä teemoista. Keskustelussa teemaa pyritään käsittelemään laaja-alaisesti ja tarvittaessa haetaan yhteistä näkemystä asian viemiseksi eteenpäin päättävälle taholle. Muissa tapaamisissa, joita vuonna 2021 oli 71, saadaan tietoa eri sidosryhmiltä, päättäjiltä, lasten parissa työskenteleviltä ammattilaisilta ja lasten läheisiltä. Kansalaisilta tulevia yhteydenottoja on vuosittain 500–600. Niistä lapsiasiavaltuutetulle kertyy tietoa lasten ja perheiden arjen haasteista. Yleisimmin yhteydenotot koskevat koulunkäyntiä, lastensuojelua sekä lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

¹ [Tiedote 23.4.2019.](#)

1. Yleiset toimenpiteet

1.1 Lainsäädäntö

1. Lapsiasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on edistää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991, LOS) toteutumista erilaisilla toimilla. Vuonna 2021 lapsiasiavaltuutettu antoi 72 lausuntoa lainvalmisteluasiakirjoista sekä niiden valmisteluvaiheessa että eduskunnalle hallituksen esitysten käsittelyä varten. Lausunnoissa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, että ehdotettu sääntely olisi yhdenmukainen yleissopimuksen määräysten kanssa ja että lainvalmistelussa olisi tehty kattava lapsivaikutusten arviointi. Lausunnoissa painotetaan, että lainvalmistelussa tulisi selvittää lasten mielipiteitä ja ottaa ne asianmukaisesti huomioon.
2. Lapsiasiavaltuutettu arvioi lainsäädännön tilaa vuosittain valtioneuvostolle annettavassa vuosikertomuksessa. Eduskuntakertomus annetaan neljän vuoden välein. Ensimmäinen lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle annettiin vuonna 2018² ja toinen vuonna 2022³. Ensimmäinen kertomus sisälsi laajan selvityksen kansallisen lainsäädännön yhteensopivuudesta yleissopimuksen kanssa, ja toisessa kertomuksessa luotiin katsaus lainsäädännön kehitykseen seurantajaksolla 2018–2021.
3. Kansallinen lainsäädäntö vastaa pääsääntöisesti hyvin LOS:ssa vahvistettuja oikeuksia. Lainsäädännön valmisteluasiakirjoista ei kuitenkaan aina voida todeta, että sääntelyn taustalla olisi nimenomaisesti LOS:sta nousevat vaatimukset lainsäädännölle. Lainvalmistelussa ei siten systemaattisesti ja läpinäkyvästi edistetä LOS:n täytäntöönpanoa.

Komitean
suositus
9^{*)}

) Numero viittaa edellisiin Suomen valtion saamiin suosituksiin vuonna 2011. CRC/C/FIN/CO/4. Lapsen oikeuksien komitea. [Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely](#). Päivitetty versio 7.9.2011.

2 K 5/2018 vp. [Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:1.

3 K 3/2022 vp. [Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:3.

4. Lapsivaikutusten arviointi on sisällytetty valtioneuvoston lainsäädäntöprosessin ohjeistuksiin. Valmisteluasiakirjoissa lapsivaikutusten arviointi ei kuitenkaan systemaattisesti perustu tutkimustietoon ja lasten näkemyksiin. Se jää usein tavoitteiden kuvaamisen tasolle korostaen lakiehdotuksen myönteisiä vaikutuksia.
5. Vuodesta 2016 alkaen Suomessa on toiminut lainvalmistelun arviointineuvosto, jonka tehtävänä on arvioida hallitusten esityksiä ja niihin sisältyviä vaikutusarviointeja. Vaikka sen lausunnot eivät sido ministeriöitä, eduskunnalle annettavaan hallituksen esitykseen on tehtävä merkintä arviointineuvoston antamasta lausunnosta ja miten se on otettu huomioon hallituksen esityksessä. Arviointineuvoston työ auttaa osaltaan kehittämään vaikutusarviointeja.
6. Kansallisessa lainsäädännössä ei ole kattavasti säädetty lapsen oikeusturvasta. Lapsen oikeusturvassa on edelleen useita puutteita, jotka ilmenevät sekä puutteellisina oikeusturvasäännöksinä että käytännön toiminnassa.⁴ Keskeisiä oikeusturvaongelmia käsitellään jäljempänä eri otsikoiden alla. Yhteistä tilanteissa on, että lapsella ei ole riittävästi tietoa omista oikeuksistaan ja käytettävissään olevista oikeusturvakeinoista ja -menettelyistä. Tätä tietoa ei ole riittävästi myöskään lapsen huoltajilla.⁵
7. Oikeusprosessien pitkittyminen voi vaarantaa lapsen oikeuksien toteutumisen. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeuksia koskevan lain uudistuksella vuonna 2019 pyrittiin parantamaan tilannetta lapsen huoltoon liittyvien oikeudenkäyntimenettelyjen osalta. Lastensuojeluasioissa on liian pitkät käsittelyajat hallintotuomioistuimissa, ja lastensuojeluasiat ovat ruuhkautuneet aluehallintovirastoissa.⁶
8. Oikeusministeriössä valmistellaan parhaillaan rikosprosessin tehostamista koskevaa lainsäädäntöä, jossa yhtenä tavoitteena on nopeuttaa ja tehostaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä.⁷

Suosituks

- Lainvalmistelijoiden osaamista lapsen oikeuksien huomioonottamiseksi tulee parantaa.
- Lapsivaikutusten arvioinnin kehittämistä tulee jatkaa edelleen. Tutkimustiedon hyödyntämistä lapsivaikutusten arvioinnissa tulee lisätä ja tehostaa.
- Lasten oikeusturvasta ja oikeusturvakeinoista tulee säätää entistä tarkemmin. Oikeusturvakeinoja tulee lisätä sekä kehittää lapsiystävällisempään suuntaan.
- Lasta koskevien oikeusprosessien käsittelyssä on noudatettava kiireellisyysvaatimusta. Tämä on varmistettava sekä lainsäädännöllä että riittävällä resursoinnilla.

4 Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2017). [Onko lapsella oikeusturvaa? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2017](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2017:1.

5 K 5/2018 vp. [Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:1, s. 178.

6 Esim. OKV/8/50/2018. [Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 13.3.2019. Lastensuojelua koskevien kanteluiden viipyminen ja lastensuojelun ohjaus- ja valvontatoiminta](#).

7 Oikeusministeriö (2020). [Ihmiskaupan vastainen työ -hanke](#).

1.2 Koordinointi ja kansallinen toimintasuunnitelma

9. Lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan edistämiseksi on tehty raportointikaudella erilaisia toimenpiteitä, mutta ne ovat jääneet toisistaan irrallisiksi. Lapsipolitiikan keskeiset huolenaiheet ovat liittyneet syrjäytymisriskin kasvuun, palvelujen saatavuuden ja laadun alueellisiin eroihin, universaalien palvelujen heikentymiseen ja lapsivaikutusten arvioinnin puutteeseen sekä valtion että kuntien tasolla.
10. Parhaillaan meneillään oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden uudistaminen ja hyvinvointialueiden perustaminen koskee laajasti lasten ja perheiden palveluja. Päävastuu lasten ja perheiden palvelujen järjestämisestä siirtyy vuoden 2023 alussa kunnilta hyvinvointialueille. Sivistystoimi jää kuntien vastuulle.
11. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) aloitettiin vuonna 2016, mutta työ on edelleen kesken. Työ jatkuu osana hyvinvointialueiden kehittämistä.
12. Suomessa LOS:n täytäntöönpano on hajallaan eri ministeriöissä, eikä kokonaisvastuuta siitä ole määritelty. Ministeriöiden välinen yhteistyö lainvalmistelussa ja muissa täytäntöönpanotoimissa on vähäistä. Kattavan ja tehokkaan täytäntöönpanon merkitys tulee korostumaan muun muassa meneillään olevissa laajoissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sosiaaliturvan uudistuksissa.
13. Lapsiasiavaltuutetun eduskunnalle antaman kertomuksen käsittelyn päätteeksi eduskunta edellytti keväällä 2018, että valtioneuvosto laatii kansallisen lapsistrategian (jäljempänä lapsistrategia).⁸ Sen valmistelu aloitettiin samana vuonna, ja parlamentaarisen komitean laatima strategia julkaistiin 23.2.2021. Lapsistrategia pohjautuu yleissopimukseen sekä muihin kansainvälisiin ja kansallisiin perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin. Tavoitteena on ollut kattava, johdonmukainen ja tavoitteellinen toimintapolitiikka lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi.⁹ Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmat tehdään hallituskausittain. Ensimmäinen toimeenpanosuunnitelma valmistui 7.10.2021, ja se sisältää 30 toimenpidettä.¹⁰

Komitean
suositukset
11 ja 13

8 EK 34/2018 vp – K 5/2018 vp. [Eduskunnan kirjelmä lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018.](#)

9 Valtioneuvosto (2021). [Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö.](#) Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8.

10 Valtioneuvosto (2022). [Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös.](#) Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81.

Suosituks

- Lapsen oikeudet tulee valtavirtaistaa kaikkien ministeriöiden toimialoille ja yli hallinnonrajojen.
- Lapsistrategian toimeenpano tulee kytkeä tiiviisti käynnissä oleviin reformeihin ja sen toteutumista tulee seurata toimivilla indikaattoreilla.
- Lapsistrategian jatkuvuus tulee varmistaa.

1.3 Riippumaton seuranta

Tietoisuuden lisääminen kansallisten järjestelmien valitusmenettelyistä

14. Tietoisuutta lapsen oikeuksista ja oikeusturvakeinoista on pyritty vahvistamaan sekä hallinnon tasolla että kansalaisjärjestöjen piirissä. Edelleen on kuitenkin paljon kehitettävää. Lapsilla ei ole riittävästi tietoa omista oikeuksistaan eikä keinoista tuoda esiin heihin kohdistuvia oikeuden loukkauksia. Myöskään kaikki lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät tunne riittävästi lapsen oikeuksia ja oikeusturvakeinoja.
15. Suomi on saattanut voimaan yksilövalitukset mahdollistavan LOS:n lisäpöytäkirjan vuonna 2016. Lapsiasiavaltuutettu on koonnut [verkkosivuilleen](#) perustiedot valituksen tekemisestä komitealle. Valitusmenettely on kuitenkin jäänyt tuntemattomaksi ja vähän käytetyksi.
16. Kansalaisilla ei ole riittävästi tietoa tahoista, joiden puoleen kääntyä omassa asiassaan, tai he eivät ole kokeneet saaneensa tarvitsemaansa apua. Esimerkiksi oikeusturvakysymyksissä auttavien sosiaali- ja potilasasiamiesten toiminta on monille tuntematonta. Valitusmenettelyt ovat vieraita, ja niiden käyttäminen voidaan kokea vaikeaksi.
17. Lapsiasiavaltuutetun toimistolle yhteydessä olevia kansalaisia ohjeistetaan oikeusturvakeinoista sekä apua ja neuvoa antavista toimivaltaisista viranomaisista tai muista tahoista. Lapsiasiavaltuutetun [verkkosivuille](#) on koottu yhteystietoja ja ohjeistusta lasten ja perheiden palveluihin ja oikeusturvaan liittyen.
18. Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuskäynnit lastensuojelulaitoksissa ovat lisänneet lasten tietoisuutta oikeuksistaan ja oikeusturvastaan. [Oikeusasiamiehen lasten verkkosivujen](#) kautta on mahdollista jättää kantelu. Lapsilta tulevien kanteluiden määrä on kasvanut huomattavasti

Komitean
suositus
15

sijaishuoltoa koskevissa kysymyksissä. Valtaosassa niistä on todettu lainvastaisuuksia.¹¹ Lapset eivät kantele turhaan.

19. Perus- ja ihmisoikeudet ovat varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä toisen asteen koulutuksen taustalla vaikuttava perusarvo ja osa opetussuunnitelman mukaista opetusta.
20. Käytännössä haasteena on, että opettajat eivät saa riittävästi koulutusta lapsen oikeuksista. Oppilailla ja vanhemmilla ei ole riittävästi tietoa oppilaan oikeuksista koulussa ja käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista.

Suosituks

- Viranomaisten tulee lisätä tiedottamista ja ohjeistusta lapsen oikeuksista ja käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista.
- Lapsille kohdistetun viestinnän tulee olla heille saavutettavaa ja ymmärrettävää.
- Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutusta lasten oikeuksista tulee lisätä.
- Sosiaaliasiamiesten ja potilasasiamiesten toimintaa tulee kehittää entistä avoimemmaksi ja helpommin saavutettavaksi. Opetustoimeen on kehitettävä vastaavaa toimintaa.

Resursointi ja yhteistyö riippumattomien instituutioiden välillä

21. Lapsiasiavaltuutetun toimisto perustettiin vuonna 2005. Se toimii oikeusministeriön yhteydessä erillisenä ja riippumattomana virastona. Toimistolla työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi vakituisesti viisi virkamiestä. Toimiston resursointi on edelleen selkeästi alimitoitettu suhteessa lakisääteisiin tehtäviin ja lapsiasiavaltuutettuun kohdistuviin odotuksiin.
22. Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio muodostuu Ihmisoikeuskeskuksesta, ihmisoikeusvaltuuskunnasta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä. Lapsiasiavaltuutetun yhteistyö ja työnjako oikeusasiamiehen kanssa on toimivaa. Yhteistyötä tehdään myös Ihmisoikeuskeskuksen kanssa. Lapsiasiavaltuutettu on pysyvä jäsen ihmisoikeusvaltuuskunnassa.

Suositus

- Lapsiasiavaltuutetun toimiston resurssit tulee vahvistaa tarvetta vastaaviksi.

11 K 15/2020 vp. [Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2019.](#)

1.4 Resurssien myöntäminen

Komitean
suositus

17

23. Valtio ohjaa resursseja lainsäädännöllä ja valtionosuuksien kautta. Kunnallinen itsehallinto määrittää käytännössä resurssien kohdentamisen. Lasten palveluissa on paljon alueellisia eroja. Valtion- ja kunnallistalouden sopeuttamistoimet ovat heikentäneet lasten ja perheiden palveluja. Erilaisia etuuksia on leikattu. Hyvinvointialueet ovat kuntia laajempia, joten tavoitteena on, että myös resurssit ovat laajemmat ja paremmin kohdennettavissa.
24. Resursointia on pyritty hallitsemaan säätämällä henkilömitoituksista varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun. Mitoituksille asetettuja tavoitteita on vaikea saavuttaa ilman koulutettujen työntekijöiden määrän selkeää lisäämistä.¹²
25. Lapsibudjetoinnista ja sen kehittämisestä tehdyssä valtioneuvoston selvityksessä (2020) todettiin, että lapsibudjettiin tarvitaan kansallista ohjausta ja yhteisten toimintamallien levittämistä sekä resursseja. Lapsibudjetoinnin tulee olla kiinteä osa valtion ja kuntien talousarviovalmistelua ja lapsivaikutusten arviointia.¹³
26. Lapsiasiavaltuutettu on toistuvasti huomauttanut lausunnoissaan eduskunnalle, että valtion tulo- ja menoarvio ei tuo riittävän läpinäkyvästi esiin lasten tarpeisiin osoitettavia määrärahoja. Myös kuntien tulo- ja menoarvioissa lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjettiin tehdään vain harvoin.
27. Lapsistrategia julkaisi keväällä 2022 lapsibudjettiin, lapsivaikutusten arviointia ja lasten osallisuutta koskevan ohjeistuksen hyvinvointialueiden päättäjille, nuorisovaltuustoille ja viranhaltijoille.¹⁴
28. Osana lapsistrategian toimeenpanoa valtiovarainministeriössä on keväällä 2022 käynnistynyt selvityshanke kuntien ja hyvinvointialueiden oman lapsibudjettiin työn vahvistamiseksi.¹⁵

Suositukset

- Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien taloutta koskevissa päätöksissä on tehostettava lapsivaikutusten arviointia ja otettava huomioon lapsen etu.
- Osaamista lapsibudjettiin tulee lisätä hallinnon kaikilla tasoilla.

12 Esim. STM (2020). [Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti](#). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2020:28.

13 Jokiranta, V. ym. (2020). [Lapsilähtöinen budjetointi](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:23.

14 Iivonen, E. & Pollari, K. (2022a). [Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa](#). Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:4.

15 Valtiovarainministeriö (2022). [Kuntien ja hyvinvointialueiden lapsibudjetoinnin selvityshanke](#).

1.5 Tietojen kokoaminen

29. Lasten hyvinvointia koskevaa tutkimustietoa julkaistaan, mutta tulokset eivät aina ole helposti saatavilla ja tutkimustietoa hyödynnetään vaihtelevasti.
30. Osana lapsistrategiaa Tilastokeskus kokoaa yhteen tietopohjaan lapsia ja nuoria koskevaa tietoa muun muassa terveydestä ja hyvinvoinnista, sosiaalisista suhteista, harrastuksista, koulunkäynnistä ja elinoloista.
31. Lapsioikeudellista tutkimusta tehdään Suomessa enenevässä määrin, mutta tutkimus ei kata vielä riittävästi kaikkia ikä- ja lapsiryhmiä ja elämänalueita.
32. Lasten hyvinvoinnin tilaa kansallisten indikaattorien valossa kuvattiin lapsiasiavaltuutetun julkaisemassa raportissa 2014.¹⁶ Indikaattoreiden ylläpito on siirretty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämään tietopalveluun.¹⁷ THL toteuttaa joka toinen vuosi laajan Kouluterveyskyselyn.
33. Lapsiasiavaltuutettu panostaa tutkimustiedon lisäämiseen ja hyödyntämisen vahvistamiseen omassa työssään. Toimistossa työskentelee erikoistutkija, jonka päätehtävänä on lapsitutkimuksen edistäminen ja Lapsibarometrin laatiminen joka toinen vuosi. Lapsibarometrilla on pyritty vastaamaan pieniä lapsia koskevan tutkimuksen vähäisyyteen.
34. Osana lapsistrategiaa lapsiasiavaltuutetun toimisto tekee vuoden 2022 aikana selvitykset saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta.

Komitean
suositus
19

Suosituks

- Tutkimustiedon hyödyntämistä lapsia koskevassa päätöksenteossa tulee tehostaa.
- Lasten hyvinvoinnin seurannan indikaattoreita tulee aktiivisesti kehittää.
- Tutkimustoiminnan riittävät resurssit tulee varmistaa.

¹⁶ Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2014). [Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa](#). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3.

¹⁷ THL (2005–2022). [Sotkanet.fi](#): Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista.

1.6 Seuranta ja tiedon levittäminen

35. Valtion määräaikaisraporttia ja komitean siitä tekemiä päätelmiä sekä niihin liittyviä suosituksia ei ole käsitelty systemaattisesti eikä hyödynnetty täysimääräisesti.
36. Lapsiasiavaltuutettu on julkaissut [epäviralliset suomennokset](#) komitean yleiskommenteista. Yleiskommenttien käännöksistä tiedotetaan laajasti. Verkkosivuilla on linkit alkuperäisiin yleiskommentteihin komitean sivuilla sekä ruotsinkielisiin käännöksiin Ruotsin lapsiasiavaltuutetun sivuilla.

Komitean
suositukset
65 ja 66

Suositukset

- Määräaikaisraportista ja lisäraporteista sekä komitean päätelmistä ja suosituksista on tiedotettava laajasti päättäjille, ammattilaisille ja lapsille.
- Komitean suositusten systemaattinen toimeenpano tulee varmistaa kaikilla hallinnon tasoilla.
- Yleiskommenteista tulee laatia selkokielisiä ja saavutettavia versioita.

1.7 Tiedottaminen, valistus ja kouluttaminen

37. Lapsiasiavaltuutettu on järjestänyt hallinnolle suunnattua koulutusta LOS:sta säännöllisesti. Mukana kouluttamassa ovat olleet eduskunnan oikeusasiamies ja lapsioikeuden tutkijoita.
38. Lapsiasiavaltuutettu ja toimiston työntekijät pitävät säännöllisesti esitelmää lapsen oikeuksista eri sidosryhmien tilaisuuksissa. Vuonna 2021 esitelmää oli 65. Lapsen oikeudet ovat enenevässä määrin olleet erilaisen sidosryhmien tilaisuuksien aiheena. Tiedottamisen laajentaminen yli hallinnonrajojen on tärkeä tehtävä.
39. Lapsiasiavaltuutettu julkaisee säännöllisesti kirjoituksia lapsen oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyvistä teemoista. Esimerkiksi vuonna 2021 julkaistiin teos *Vammaisuus ja lapsen oikeudet*¹⁸ sekä teos kolmasluokkalaisten koronakokemuksista¹⁹.

Komitean
suositus
21

18 Pekkarinen, E. & Schalin, A. (toim.) (2021). [Vammaisuus ja lapsen oikeudet: Lapsen elämää vamman kanssa](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:4.

19 Kekkonen, K. (2021). [Käsienpesua ja kotona oloa: Kolmasluokkalaisten lasten koronakokemuksia](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:3.

40. Lasten kanssa työskentelevien ammattiryhmien peruskoulutukseen ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa ei kuulu systemaattista opetusta lapsen oikeuksista.
41. Lapsiasiavaltuutettu on julkaissut LOS:sta uuden saavutettavan esitteen kahdeksalla kielellä sekä selkosuomeksi.²⁰
42. Lapsiasiavaltuutettu ohjaa kansallista lapsen oikeuksien viestintäverkostoa. Uusi Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia vuosille 2022–2026 julkaistiin 30.3.2022.²¹

Suositus

- Kaikkien lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten peruskoulutukseen tulee sisällyttää pakolliset opinnot lapsen oikeuksista. Koulutusta tulee tarjota myös jo ammatissa työskenteleville.

1.8 Kansainvälinen yhteistyö

43. Lapsiasiavaltuutettu toimii Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkostossa ENOC:ssa ja tekee yhteistyötä Pohjoismaiden valtuutettujen kanssa. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu Euroopan unionin sekä Euroopan neuvoston lapsia koskeviin tilaisuuksiin. Kansainvälistä yhteistyötä vaikeuttaa resurssien puute.

Komitean
suositus
22

Suositus

- Lapsiasiavaltuutetun resurssit tulee vahvistaa kansainvälisen yhteistyön turvaamiseksi.

²⁰ [Tunnetko lapsen oikeudet?](#) Esite lapsen oikeuksista suomeksi, ruotsiksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi, koltansaameksi, romanikielellä, englanniksi, venäjäksi ja selkosuomeksi.

²¹ Custódio, I. & Hurskainen, J. (2022). [Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia vuosille 2022–2026](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:4.

1.9 Lapsen oikeudet ja elinkeinoelämä

44. Digitaalisessa ympäristössä on vaikea arvioida, milloin toiminta on kaupallista vaikuttamista. Verkkosivuja ja sosiaalisen median tilejä saatetaan muotoilla lapsen digitaalisen käyttäytymisen perusteella lasta houkuttavaksi, ja lapselle saatetaan tarjota palveluja korvaukseksi henkilötietojen luovuttamisesta. Suomessa vastuut markkinoinnin valvonnasta ja lainsäädännöstä hajautuvat.
45. Suomessa uudistetaan parhaillaan lainsäädäntöä, jolla elokuvien, televisio-ohjelmien, digitaalisten pelien ja muiden vastaavien audiovisuaalisten sisältöjen tarjoamista rajoitetaan lasten suojelemiseksi.²²

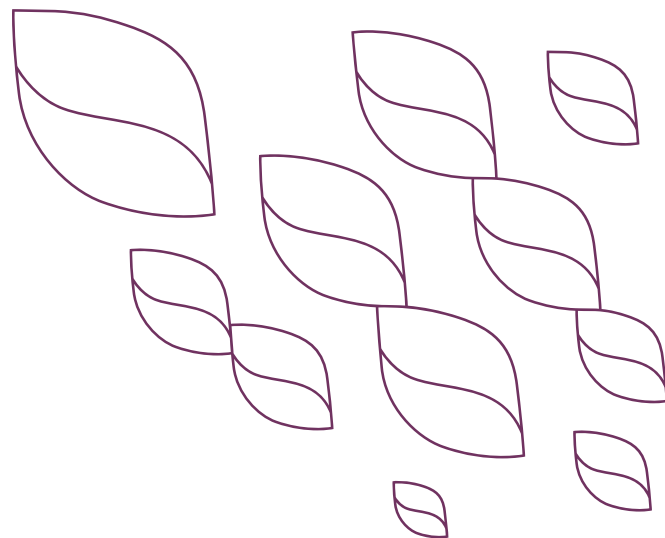
Komitean
suositus
24

Suositus

- Mahdollisuutta lisätä kaupallisten toimijoiden vastuuta palveluidensa tilaajien ja käyttäjien tunnistamisessa ja iän määrittämisessä on selvitettävä.

²² Opetus- ja kulttuuriministeriö (2021). [Kuvaohjelmalain uudistaminen -hanke](#).

2. Yleiset periaatteet

2.1 Syrjintä

Komitean
suositukset
7 ja 25

46. Yhdenvertaisuuslaki kieltää kattavasti kaikenlaisen suoran ja välillisen syrjinnän. Yhdenvertaisuuden tulee toteutua sekä lasten ja lapsiryhmien välillä että suhteessa aikuisiin.
47. Tutkimustulokset kertovat eriarvoisuudesta. Lapsibarometrin mukaan kuusivuotiaiden joukossa on pieni ryhmä lapsia, jotka eivät tunnista myönteisiä asioita elämässään tai koe saavansa myönteistä palautetta tai apua. Kouluterveyskysely, Nuorisobarometri, THL:n syntymäkohorttitutkimukset 1987 ja 1997 sekä PISA-tutkimus osoittavat hyvinvoinnin polarisaation.
48. Syrjintää esiintyy edelleen erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten kohdalla. Vammaiset tai pitkäaikaissairaat lapset, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ja lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat keskimääräistä alttiimpia syrjinnälle. Verkossa tapahtuva häirintä kohdistuu erityisesti vähemmistöihin kuuluviin lapsiin ja tyttöihin.^{23 24}
49. Hallitusohjelmassa 2019²⁵ on sitouduttu säätämään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolen vahvistamisesta. Kirjaus ei koske alaikäisiä.
50. Kohorttitutkimus 1997 syntyneistä lapsista, joiden vanhempi tai vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, kertoo ulkomaalaistaustaisten lasten kohonneesta syrjäytymisriskistä. Etenkin perheiden köyhyys ja lastensuojelun tarve korostuivat.²⁶

23 Nieminen, K. ym. (2020). [Aidosti yhdenvertaiset. Yhdenvertaisuuslain arviointi](#). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:50.

24 Jokela, S. ym. (2020). [Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019](#). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 38/2020.

25 Valtioneuvosto (2019). [Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019](#): Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

26 Kääriälä, A. ym. (2020). [Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä](#). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 15/2020.

51. Lapsiasiavaltuutetun tapaamissa lapsiryhmissä on noussut esiin monia syrjintäkokemuksia ja puutteita yhdenvertaisuuden toteutumisessa.
- 51.1. Romaninuoret kertoivat vaikeuksista saada harjoittelupaikkaa työelämään tutustumiseksi taustansa vuoksi.
- 51.2. Saamelaislapset toivoivat saamelaisuutta koskevan ymmärryksen lisääntyvän. Kielelliset oikeudet eivät edelleenkään täysin toteudu.
- 51.3. Näkövammaiset lapset kertoivat kiusaamisesta koulussa mutta myös siitä, että kiusaamiseen oli puututtu. Opettajien tulisi kertoa muille oppilaille, mitä heikkonäköisyys merkitsee, jotta muut ymmärtäisivät paremmin heikkonäköisiä.
- 51.4. Erityislasten sisarusten tapaamisessa lapset toivoivat enemmän ymmärrystä muilta ihmisiltä. Yhteiskunnassa on liikaa vihamielisyyttä erityislapsia kohtaan.
- 51.5. Maahanmuuttajataustaiset tytöt kertoivat, että kiusaamiseen puututaan koulussa vain hetkellisesti itse asiaa selvittämättä. He tunsivat yksinäisyyttä, koska kokivat tulevansa syrjityksi ulkonäön perusteella. He kertoivat kuulevansa joskus rasistisia kommentteja kadulla.
- 51.6. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret kertoivat kiusaamisesta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Nuorten mukaan koulun henkilökunnan kyky tunnistaa turvattomuutta on heikko ja kyky käsitellä asioita usein vaillinainen. Nuoret toivoivat, että oppilaitosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaisiin ja toimeenpantaisiin yhdessä.
- 51.7. Erityisammattiopistossa opiskelevat nuoret kertoivat vakavasta kiusaamisesta peruskouluaikana. Erityisammattiopistossa he kokivat saavansa arvostusta ja tunnustusta, mutta opiskelu edellytti monelta muuttoa vieralle paikkakunnalle sekä itsenäistä tai asuntola-asumista.
- 51.8. Sateenkaarevat lapset ja nuoret kertoivat, että aikuisten moninaisuusosaaminen on puutteellista ja että useat koulumaailman käytännöt ovat edelleen heteronormatiivisia ja turhaan sukupuolittuneita. Syrjintää oli koettu myös harrastuksissa ja terveydenhuollossa.
52. Opetushallituksen ja THL:n tilaston mukaan henkilöstön oppilaaseen kohdistamaa epäasiallista käytöstä esiintyi 14 prosentissa peruskouluista (vastaajina 91 % peruskouluista). Nuorilla on kokemuksia siitä, että aikuiset ovat kiusanneet ja maalittaneet yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria. Väkivallan ehkäisyyn tähtäävissä toimintaohjelmissa ei ole riittävästi kiinnitetty huomiota epäasialliseen käytökseen, jota aikuiset kohdistavat lapsiin.^{27 28}

27 Opetushallitus & THL/TedBM (2019). [Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2019 -tiedonkeruun perustaulukot](#). Taulukko 18.4.

28 Pekkarinen, E. & Mettinen, K. (toim.) (2022). [Yhdenvertaisuus pandemian ajassa: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:6.

Suosituksset

- Syrjinnän vastaista työtä on tehostettava lasten elämän kaikilla osa-alueilla.
- Syrjintää osoittavien tutkimusten tulokset on otettava huomioon lapsistrategian, sosiaaliturvauudistuksen sekä muiden ajankohtaisten uudistusten valmistelussa.
- Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen tulee sallia myös alaikäisille.
- Kiusaamiseen ja syrjintään on puututtava kansallisin ohjelmin.

2.2 Lapsen etu

53. Lapsiasiavaltuutettu on ehdottanut lapsen edun ensisijaisuutta koskevan säännöksen lisäämistä perustuslakiin eduskuntakertomuksessaan 2022.
54. Käsitteenä lapsen etu esiintyy lapsia koskevassa lainsäädännössä, mutta sääntely ei ole kattavaa edes keskeisissä säädöksissä.
55. Tutkimus lapsen edun toteutumisesta lainsäädännössä, tuomioistuinkäytännössä ja viranomaistoiminnassa on lisääntynyt.²⁹ Eduskunnan oikeusasiamies viittaa ratkaisuisaan lapsen etuun säännönmukaisesti, lisääntyvässä määrin myös korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Lapsen edun sisältö ei kuitenkaan aina käy ilmi tuomioistuinten perusteluista.
56. Lapsistrategia on julkaissut käsikirjat lapsivaikutusten arvioinnista^{30 31} sekä lasten kuulemisesta lainvalmisteljoille³².

Komitean
suositus
28

Suosituksset

- Lapsen edun ensisijaisuuden sisällyttämistä perustuslakiin tulee harkita vakavasti.
- Lapsen edun ja lapsivaikutusten arvioinnin osaamista tulee kehittää kaikilla hallinnon tasoilla ja tuomioistuimissa.

29 Esim. Sormunen, M. (2021). [The best interests of the child in human rights practice: An analysis of domestic, European and international jurisprudence](#). University of Helsinki, Faculty of Law.

30 Iivonen, E. & Pollari, K. (2022a). [Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnassa](#). Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:4.

31 Iivonen, E. & Pollari, K. (2022b). [Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä](#) – Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina hyvinvointialueella: Ohjeistus hyvinvointialueiden päättäjille, nuorisovaltuustoille ja viranhaltijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:2.

32 Stenvall, E. ym. (2021). [Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille](#). Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:6.

2.3 Lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen

57. LOS 12 artiklan täytäntöönpanoon on kiinnitetty enenevässä määrin huomiota lainsäädännössä, eri hallinnonaloilla ja tuomioistuimissa. Lasten osallisuuden edistämistä vaikeuttavat kuitenkin hajanaiset säännökset ja vaihtelevat ikäraajat. Ikärajoja sovelletaan rutiininomaisesti. Pienempien tai esimerkiksi vammaisten lasten mielipiteitä ei selvitetä, vaikka sääntely edellyttäisi sitä lapsen kehitystason mukaisesti.

Komitean
suositukset
7 ja 30

57.1. Vamman kanssa elävien lasten tapaamisessa lapset kertoivat, että esimerkiksi terveydenhuollossa heidät helposti ohitetaan ja lääkäri ja vanhemmat puhuvat keskenään.

58. Lapsiryhmien kuuleminen säädösten ja käytännössäkin toteutetaan usein edustuksellisesti. Lasten mielipiteiden selvittäminen unohtuu edelleen monessa tilanteessa, eikä niitä aina oteta vakavasti.

58.1. Koulukyytien piirissä olevat koululaiset kertoivat, että heiltä ei pyydetä palautetta koulukyytien järjestämisestä ja toimivuudesta. Vastaavanlaisia kokemuksia on monien muiden palvelujen piirissä olevilla lapsilla.

58.2. Nuorisovaltuuston tapaamisessa nuoret toivoivat pääsevänsä mukaan kaupunginvaltuuston kokouksiin kertomaan ajatuksiaan ja mielipiteitään suoraan päättäjille.

58.3. Lapsiasiavaltuutetun tapaamisissa, joissa teemana oli hyvä ympäristö ja maapallon tulevaisuus, nuoret toivoivat, että heitä kuultaisiin enemmän ilmastoasioissa.

Suosituks

- Lapsen osallisuutta koskevaa sääntelyä on yhdenmukaistettava.
- Lasten mielipiteet ja kokemukset on selvitettävä useammin ja otettava ne vakavasti.

2.4 Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus

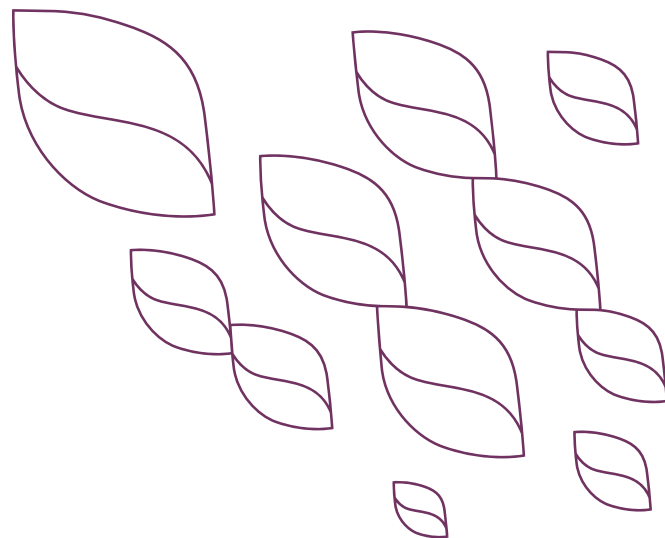
59. Lapsella ei ole ennen täysi-ikäisyyttä oikeutta itsenäisesti päättää uskonnollisesta asemastaan. Uskontokuntaan liittyminen tai siitä eroaminen edellyttää aina huoltajien myötävaikutusta.
60. Uskonnonopetusta ei voi valita vapaasti, vaan se määräytyy uskontokuntaan kuulumisen mukaisesti. Myönteistä on, ettei uskonnonopetus suomalaisissa kouluissa saa olla tunnustuksellista. Keväällä 2022 julkaistiin opetus- ja kulttuuriministeriön teettämä selvitys katsomusaineiden opetuksen uudistamistarpeista. Opetusta on kehitettävä yhdenvertaisuuden lisäämiseksi.³³

Suosituks

- Lapsen uskonnonvapautta tulee vahvistaa lapsen kehitystaso huomioon ottaen.
- Uskonnonopetusta koskevan sääntelyn tulee mahdollistaa kaikille lapsille yhdenvertainen oikeus osallistua tai olla osallistumatta uskonnonopetukseen tai vaihtoehtoisesti elämänkatsomustiedon opetukseen. Mahdollisuutta yhteisen katsomusaineen opetukseen tulee selvittää.

³³ Ähs, V. & Salmenkivi, E. (2022). [Selvitys katsomusaineiden opetuksen nykytilasta ja uudistamistarpeista](#). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:13.

3. Lapsiin kohdistuva väkivalta

3.1 Lasten hyväksikäyttö ja laiminlyöminen

Väkivallan ehkäisyn toimintaohjelma

Komitean
suositus
38

61. Lapsiin kohdistuva väkivalta on edelleen hälyttävällä tasolla, vaikka on tehty useita toimenpiteitä väkivallan ehkäisemiksi ja siihen puuttumiseksi. Väkivallan vähentämiseksi tarvitaan lisää vertailukelpoista lapsiltakerättyä seurantatietoa pitkältä ajanjaksolta. Vuosina 1988, 2008 ja 2013 toteutettiin 6.- ja 9.-luokkalaisille suunnattu lapsiuhritutkimus.^{34 35} Sen jälkeen uhrikyselyjä on tehty nuorisoriikollisuus- ja kouluterveyskyselyn yhteydessä huomattavasti suppeammin, eivätkä tiedot ole vertailukelpoisia. Lapsiuhritutkimus tehdään vuonna 2022 osana lapsistrategian toimeenpanoa.
62. Väkivallaton lapsuus -toimintaohjelma 2020–2025 valmistui THL:n johdolla 2019. Perustana ovat LOS, Lanzaroten sopimus³⁶ ja Istanbulin sopimus³⁷. Suunnitelma kattaa laajasti fyysisen ja henkisen väkivallan, seksuaaliväkivallan ja nettihäirinnän ehkäisyn.
63. Toimenpideohjelma on laaja ja vastuut ovat hajautuneet, joten täytäntöönpano vaatii paljon resursseja ja aikaa. Ohjelma ei riittävästi tunnista lasten keskinäistä väkivaltaa.
64. Lanzaroten sopimuksen ensimmäinen toimintasuunnitelma 2022–2025 ja Istanbulin sopimuksen toinen toimintasuunnitelma 2022–2025 valmistuivat keväällä 2022.

34 Ellonen, N. ym. (2008). [Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta](#). Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008.

35 Fagerlund, M. ym. (2014). [Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia](#). Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110.

36 CETS No. 201. Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan.

37 CETS No. 210. Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Suosituksset

- Kattavan ja säännöllisen lapsiuhrituskimuksen tekeminen on varmistettava.
- Lasten keskinäiseen väkivaltaan puuttuminen vaatii tehokkaampia toimenpiteitä.

Kaltoinkohtelu vapaa-ajan yhteisöissä

65. Lapset altistuvat vapaa-ajallaan usein epäasialliselle kohtelulle esimerkiksi liikuntaharrastuksissa.³⁸ #Metoo-liike on paljastanut kulttuuriharrastuksissa erityisesti sukupuolittunutta väkivaltaa. Uskonnollisten yhteisöjen piirissä on paljastunut kaltoinkohtelua ja seksuaalista hyväksikäyttöä.
66. Urheilu- ja liikuntajärjestöt ovat puuttuneet väkivaltaan harrastustoiminnassa sekä selvittämällä häirintäkokemuksia että laatimalla erilaisia ohjeistuksia väkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Myös uskonnolliset yhteisöt ovat laatineet ohjeita epäasiallisen käyttäytymisen ehkäisyyn.

Suosituksset

- Lapsen oikeuksien osaamisen lisäämiseen harrastus- ja vapaa-ajan toiminnassa tarvitaan laajaa panostusta. Osaamista on lisättävä sekä aikuisten että lasten keskuudessa.
- Harrastusjärjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen väkivallan ja häirinnän vastaisten ohjeiden toimeenpanoa on tehostettava. Järjestöjen ja yhteisöjen toiminnan valvontaa on tehostettava.

3.2 Haitalliset käytännöt

67. Tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM) määritellään törkeäksi pahoinpitelyksi tai pahoinpitelyksi. Kansalaisaloite nykyistä selkeämmästä kriminalisoinnista hyväksyttiin eduskunnassa 2020.³⁹ Lainvalmistelu on käynnistynyt oikeusministeriössä.⁴⁰

38 Berg, P., Lehtonen, K. & Salasuo, M. (toim.) (2020). ”Siitä on pikemminkin vaiettu”. [Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa](#). Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran Verkojulkaisuja 151.

39 KAA 1/2019 vp. [Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen](#). Kansalaisaloite.

40 Oikeusministeriö (2022). [Rikosprosessin tehostaminen: Työryhmän mietintö](#). Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2022:14.

68. Ensimmäinen toimintaohjelma FGM:n estämiseksi on ollut voimassa 2012–2016, ja uusi toimintaohjelma laadittiin 2019. Silpomisen ehkäisemiseen ja sen kokoneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen osallistuvat sekä viranomaiset että järjestöt.
69. Poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta on annettu sosiaali- ja terveysministeriön ohje, jossa määritellään vaadittavat olosuhteet leikkauksen suorittamiselle, vaatimus molempien vanhempien suostuksesta sekä lapsen mielipiteen selvittämisestä iän ja kehitystason mukaisesti. Korkein oikeus on ratkaisukäytännössään todennut, että ministeriön ohje ei ole riittävä. Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt aloitteen (2015) nimenomaisen lainsäädännön säätämiseksi. Eduskunnan lakivaliokunta totesi 2020, että poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen sallimisen edellytyksiä ja rangaistavuutta koskevia sääntelytarpeita tulee jatkossa arvioida.⁴¹
70. Alaikäisten avioliitot kiellettiin kesäkuussa 2019. Pakkoavioliiton kumoamista ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisen estämistä koskeva lainvalmistelu on meneillään oikeusministeriössä. Pakkoavioliiton uhreja autetaan muun muassa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä.
71. Hallitusohjelmassa 2019 on sitouduttu varmistamaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta ja luopumaan pienten lasten ei-lääketieteellisestä kirurgiasta.

Suosituks

- Lainsäädännöllä tulee varmistaa, että pojilla on oikeus itse vaikuttaa ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen suorittamiseen.
- Intersukupuolisten lasten oikeudet tulee varmistaa lainsäädännössä.

3.3 Ruumiillisen kurituksen kielt

72. Ruumiillinen kuritus on ollut Suomessa lailla kiellettyä 1983 alkaen. Yleinen tietoisuus kurituksen käytön kieltävästä lainsäädännöstä on hyvä (90 % v. 2021), mutta se on heikentynyt vuodesta 2014 (95 %). Kuritusta esiintyy edelleen (44 % kuritti lasta joskus, 17 % uhkaili väkivallalla).⁴²
73. Kouluterveyskyselyssä (2021) 28 prosenttia 8.- ja 9.-luokkalaisista kertoi viimeisen vuoden aikana kokeneensa henkistä ja 12 prosenttia fyysistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huolta

Komitean
suositus
36

41 LaVM 6/2020 vp - KAA 1/2019 vp. [Lakivaliokunnan mietintö kansalaisaloitteesta tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämisestä.](#)

42 Paasivirta, A. (toim.) (2021). [Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatuserit ja kuritusväkivallan käyttö 2021.](#) Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021.

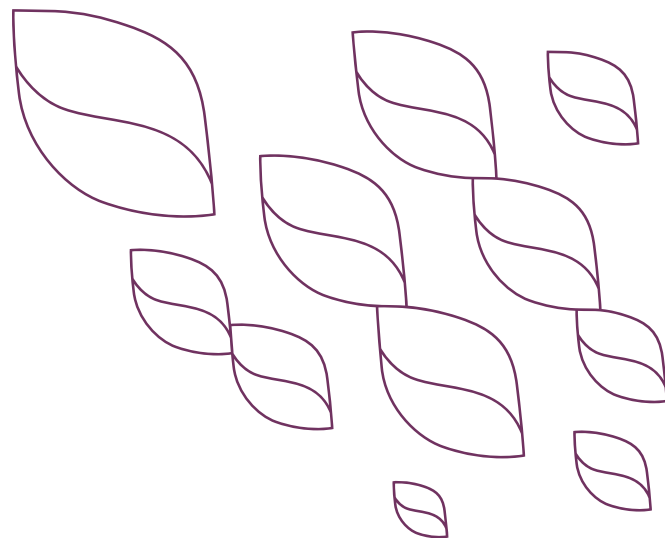
pitävien taholta. Noin neljännes näistä lapsista oli kertonut perheessä kokemastaan väkivallasta luottamalleen aikuiselle.

74. Korona-ajan vaikutukset lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan eivät vielä kaikilta osin ole tiedossa. Poliisin kotihälytystehtävät lisääntyivät poikkeusoloissa, mutta perheväkivallan osuus hälytystehtävistä pysyi korona-aikaa edeltävällä tasolla. Osa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on todennäköisesti jäänyt piiloon.

Suosituks

- Pitkäjänteistä ja laaja-alaista työtä kaikenlaisen väkivallan ja erityisesti lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi tulee jatkaa.
- Korona-ajan vaikutukset lapsiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyyteen tulee selvittää ja luoda menettelyt väkivaltaan puuttumiseksi myös poikkeusoloissa.

4. Perheympäristö ja sijaishuolto

4.1 Perheympäristö

Perheneuvonta

75. Lapsiperheille suunnattujen sosiaali- ja terveystalvelujen yhdenvertainen ja riittävän tehokas täytäntöönpano ei toteudu koko maan tasolla. Käytännön sosiaalityössä on puutteita muun muassa kasvatusta ja perheneuvolatalvelujen saatavuudessa ja henkilöstön lisäkoulutuksessa. Vanhemmilla ei aina ole tiedossa, mitä talveluja on tarjolla tai mihin talveluihin he ovat oikeutettuja.

Komitean
suositus
32

76. Lapsiasiavaltuutetun valtakunnallisen selvityksen (2016) mukaan kotitalveluun on lisätty resursseja ja saatavuus on parantunut, mutta edelleen joudutaan usein tekemään tarveharkintaa, talvelua voi joutua jonottamaan ja maksullisena se on monille liian kallista. Kotitalvelun saatavuuden parantaminen sisältyy hallitusohjelmaan 2019.

77. Arviolta 70 000 lasta altistuu vanhempiensa haitalliselle päihteidenkäytölle. Päihteet ovat sosiaalityöntekijöiden arvioinnin mukaan merkittävä syy 26 prosentissa lasten huostaanotoista.⁴³ Sosiaalihuoltolaki edellyttää, että lapsi on otettava aina huomioon aikuisille suunnatuissa talveluissa.

77.1. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien lapset kertoivat kokevansa, että aiheesta puhuminen on tabu. Jos vanhempaa hoidetaan, perhe jätetään ulkopuoliseksi eikä lapsia kuulla osana vanhemman hoitoa. Myöskään koulussa aiheetta ei käsitellä riittävästi.

⁴³ Heino, T. ym. (2016). [Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, talvelut ja kustannukset](#). HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016.

78. Alaikäisten alkoholinkäyttö on vähentynyt koko 2000-luvun, mutta kannabiksen kokeilu on lisääntynyt. Poliisi on esittänyt huolensa huumausaineiden käytön ja siihen liittyvän väkivallan lisääntymisestä covid-19-pandemian aikana.

Suosituks

- Perhetyön, kotipalvelun ja kasvatus- ja perheneuvonnan saatavuus tulee varmistaa valtakunnallisesti ja asiakkaan maksukyvyistä riippumatta.
- Lasten huomioon ottaminen lainsäädännön edellyttämällä tavalla vanhempain päihdeongelmien hoidossa tulee varmistaa.
- Päihdeongelmista ja niiden hoidosta tulee antaa lisää tietoa suoraan lapsille.
- Alaikäisten päihdehoidon saatavuus on varmistettava.

Päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten ja heidän lastensa palvelut

79. Päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten hoito on ensisijaisesti terveydenhuollon vastuulla. Riittävät sosiaali- ja terveystalvet ovat raskaana olevalle päihdeongelmaiselle naiselle subjektiivinen oikeus, mutta palvelujen saatavuudessa ja niihin pääsissä on alueellisia eroja. Osa päihdeongelmaisista naisista jää tunnistamatta. Avohuollon palvelut eivät useinkaan ole riittäviä takaamaan päihdeettömyyttä.

80. HAL (huumeet, alkoholi, lääkkeet) -poliklinikoita on kaikkien maakuntien alueilla. Poliklinikoiden asiakasmäärät ovat lähes kolminkertaistuneet kymmenessä vuodessa. Noin tuhat naista oli HAL-poliklinikan seurannassa 2017.⁴⁴ Myönteistä on, että poliklinikkakäynnit tulivat maksuttomiksi 2021.

81. Laitosmuotoista hoitoa ja perhekuntoutusta on kymmenen maakunnan alueella (maakuntia on 19). Laitosmuotoista perhekuntoutusta käytti 527 asiakasta vuonna 2020. Kaikki hoitoa tarvitsevat eivät saa lähetettä ja maksusitoumusta laituskuntoutusta varten, tai ne annetaan vain lyhyeksi aikaa tai vasta lapsen syntymän jälkeen. Covid-19-pandemian aikana ongelma korostui.

Suositus

- Laitosmuotoiseen perhekuntoutukseen pääsy ja riittävän pitkä hoitoaika on taattava kaikille sitä tarvitseville raskaana oleville päihdeongelmaisille mahdollisimman aikaisessa vaiheessa raskautta.

⁴⁴ Arponen, A. (2019). [Päihdeitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelut vuonna 2018](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 31/2019.

4.2 Perheestään erossa olevat lapset

82. Lastensuojelua koskevaan lainsäädäntöön tehdyillä uudistuksilla on pyritty siirtämään painopistettä ennalta ehkäisevään toimintaan ja parantamaan lastensuojelun laatua, mutta käytännössä parannuksia ei ole saatu aikaiseksi. Ongelmia ilmenee erityisesti palvelujen yhdenvertaisessa toteutumisessa, lasten osallisuuden varmistamisessa ja lasten kohtelussa. Laitossijoituksia tehdään edelleen paljon.
83. Eduskunnan oikeusasiamies on nostanut lastensuojelun puutteet yhdeksi kymmenestä keskeisestä perus- ja ihmisoikeusongelmasta Suomessa.⁴⁵
84. Lapsiasiavaltuutettu on esittänyt useita lastensuojelua koskevia parannusehdotuksia, jotka koskevat lastensuojelun resursseja, osaamisen kehittämistä, valvonnan tehostamista ja lasten osallisuuden edistämistä. Osaamista päihde- ja mielenterveysongelmien hoitoon sekä rajoitustoimien soveltamiseen on lisättävä. (ks. 5.3. Mielenterveys)
85. Lastensuojelun ongelmat johtuvat monista syistä. Koulutettujen sosiaalityöntekijöiden rekrytointi on haasteellista. Yhden sosiaalityöntekijän vastuulla olevien lasten määrä ylittää laissa säädetyn enimmäismäärän noin joka kolmannessa kunnassa, eikä työntekijöillä ole riittävästi aikaa lasten tapaamiseen. Lasten tapaamisten vähyyks korostuu perhesijoituksissa. Erityisesti haasteita on pienten lasten mielipiteiden selvittämisessä.⁴⁶
86. Lastensuojelun kehittämistarpeista on tehty useita kansallisia selvityksiä. LAPE-hankkeessa kehittämistä on tehty monella osa-alueella, mutta työ on kesken. Lastensuojelun monialaisen kehittämisen hankkeille on varattu aikaa 2020–2022. Keväällä 2022 päätettiin käynnistää lastensuojelulain kokonaisuudistus.
87. Lastensuojeluilmoitukset ovat ennen korona-aikaa kaksinkertaistuneet kymmenessä vuodessa, ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut 1990-luvulta (18 928 lasta v. 2019).⁴⁷ Lastensuojelun tilanne Suomessa on vakavasti ylikuormittunut.

Komitean
suositukset
7 ja 34

45 K 15/2020 vp. [Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2019](#), kohta 3.6.1.

46 De Godzinsky, V.-M. (2014). [Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä](#). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267.

47 Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2020). [Lastensuojelu 2019](#): Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 28/2020.

Suosituks

- Lastensuojelulain uudistuksessa tulee pyrkiä läpinäkyviin, ennakoitaviin ja oikeudenmukaisiin lastensuojelukäytäntöihin.
- Lasten tietoisuutta oikeusturvastaan tulee lisätä.
- Lastensuojelun valvontaa tulee vahvistaa ja kansallista ohjausta parantaa. Kehittämishankkeiden toimeenpanoa tulee tehostaa.

4.3 Perheen yhdistäminen

88. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys⁴⁸ ulkomaalaislain soveltamisesta kansainvälistä suojelua saaneen perheen yhdistämiseen, kun perheenkokoaja on yksin maahan tullut alaikäinen, osoitti, että maahantulosäännösten kiertämistä estävää säännöstä soveltamalla voidaan merkittävästi rajoittaa kansainvälistä suojelua saaneiden oikeutta elää yhdessä perheensä kanssa.
89. Lapsen etu väistyy helposti perheen yhdistämisprosessissa. Sisäministeriö on valmistellut hallituksen esitystä, jolla pyritään edistämään lapsen edun toteutumista maahantulosäännösten kiertämistä koskevassa sääntelyssä.

Suositus

- Kokonaisvaltaista lapsen edun arvioinnin osaamista Maahanmuuttovirastossa tulee lisätä.

Vankien lapset

90. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset perustuvat lapsen oikeuksien sopimukseen. Lapset otetaan nykyisin huomioon vankilassa tehtävässä sosiaalityössä, ja lasten ja vanhempien tapaamisten lapsiystävällisyyteen on kiinnitetty huomiota. Vangit kertovat silti edelleen lapsen tapaamisen esteistä.
- 90.1. Vankilassa olleiden tai olevien vanhempien lapset toivoivat, että henkilökunta kohtelisi lapsia ystävällisesti ja että lapsille kerrottaisiin etukäteen, millainen paikka vankila on ja mitä siellä tapahtuu. Vanhemman ja lapsen yhteydenpitoa ja tapaamisia tulisi tukea entistä paremmin. Vankilakäytäntöjä kehitettäessä tulisi kuulla lasten mielipiteitä. Opettajien ja

⁴⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020). [Lapset ilman perhettä: Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheen yhdistäminen](#).

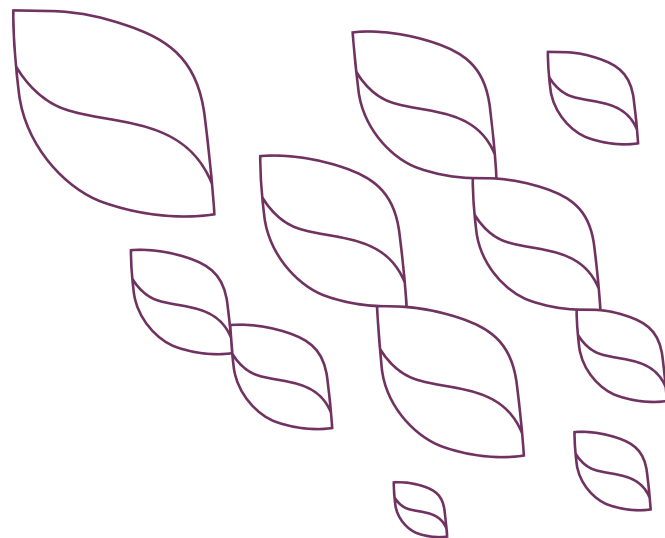
kavereiden suhtautuminen lapsia kohtaan on vaihtelevaa, ja on ilmeistä, että tietoa asiasta tarvitaan lisää.

90.2. Vankien lapset kertoivat, että heillä ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia pitää yhteyttä vankilassa olevaan vanhempaansa. Vankiloiden soittoajat voivat olla lapsille epäsopiviin aikoihin, kuten koulupäivän aikana.

Suositus

- Vankilassa olevien vanhempien ja heidän lastensa yhteydenpitoa tulee edistää.

5. Vammaisuus, perusterveydenhuolto ja sosiaaliturva

5.1 Vammaiset lapset

91. Järjestyksessään toinen YK:n vammaissopimuksen kansallinen toiminta-ohjelma 2020–2023 on julkaistu helmikuussa 2021.
92. Vamman kanssa eläviä lapsia koskeva lakikokonaisuus on laaja. Perheen voi olla vaikea selvittää, mitä tukimuotoja on tarjolla ja millä perusteella niitä voi saada. Palvelujen ja tukien saaminen on usein kiinni kunnan resursseista.
93. Vamman kanssa elävien lasten opetuksen inklusio on edennyt hitaasti, eikä sen toteuttamiseen ole aina varattu riittäviä resursseja. Vamman kanssa elävät lapset ja nuoret altistuvat usein kiusaamiselle, ja opetushenkilöstön ja vanhempien asenne inklusiota kohtaan voi muuttua kielteiseksi.
 - 93.1. Ammatillisessa erityisoppilaitoksessa opiskelevat nuoret kertoivat kohdanneensa perusopetuksessa ollessaan kiusaamista, joka joidenkin kohdalla oli ollut hyvin rankkaa ja johtanut jopa siihen, että poliisi puuttui asiaan. Nykyisessä oppilaitoksessa kiusaamista ei esiintynyt ja siellä oli mottona, että jokainen saa loistaa.

Komitean
suositus
41

Suositukses

- Vamman kanssa eläville lapsille ja heidän perheilleen on tarjottava riittävät palvelut ja tuki.
- Vamman kanssa elävien lasten syrjintään, epäasialliseen kohteluun ja kiusaamiseen on puututtava oppilaitoksissa.
- Inklusiota tulee edistää oppilaiden ja opetushenkilöstön asenteisiin vaikuttamalla.

5.2 Terveys ja terveyspalvelut

94. Oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädännön uudistuksessa 2014 kiinnitettiin erityistä huomiota yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Lain toimeenpanon arvioinnissa esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa (2018) todettiin, että kehitettävää on edelleen paljon. Esimerkiksi oppilaiden vaikutusmahdollisuudet oppilashuoltoryhmissä ja oppilaitosten erilaisien suunnitelmien laatimisessa olivat vähäiset. Koulupsykologien oppilas- ja toimipistemäärissä on suurta vaihtelua, mikä aiheuttaa alueellista ja paikallistakin eriarvoisuutta.⁴⁹
95. Covid-19-epidemia ja etäopetusjaksot lisäsivät lasten ja nuorten tuen tarvetta. Lapset ja perheet ovat jääneet yksin tiedon, tuen ja avun tarpeineen. Perheiden taloudelliset vaikeudet, yksinäisyys ja turvattomuuden tunne, vanhemmuuden haasteet ja parisuhde- sekä mielenterveysongelmat ovat kasvaneet huomattavasti korona-aikana verrattuna edellisvuoteen. Syntynyt hoitovaje on johtanut ongelmien kasautumiseen ja vaikeutumiseen.⁵⁰

Komitean
suositus
43

Suositus

- Kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon mitoituksista tulee säätää sitovasti.

5.3 Mielenterveys

96. Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden diagnoosien lisääntyminen, mielenterveyspalvelujen kysynnän kasvu sekä psykiatrisen lääkityksen käytön lisääntyminen ovat jatkuneet koko 2000-luvun. Vuonna 1997 Suomessa syntyneistä lapsista 20 prosentilla oli jokin psykiatrinen diagnoosi 18 ikävuoteen mennessä. Yli 60 prosentilla sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista on diagnosoitu psykiatrinen sairaus. Kasvavat asiakasmäärät näkyvät paineena erityisesti erikoissairaanhoidossa.
97. Mielenterveysstrategia julkistettiin helmikuussa 2020. Se kattaa myös päihdetyön ja ehkäisevän päihdetyön palvelut. Strategian yhtenä painopisteenä on lasten ja nuorten mielenterveys.
98. Keväällä 2020 lasten ja nuorten pääsy mielenterveyspalveluihin ruuhkautui entisestään korona-kriisin vuoksi.

Komitean
suositus
45

49 Pelkonen, M. ym. (2020). [Perhekeskukset Suomessa 2019. Kehittämisen tilanne ja työn jatkuminen](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 6/2020.

50 Hakulinen, T., Otronen, K. & Kuronen, M. (toim.) (2017). [Kansallinen imetyksen edistämisen toimintaohjelma vuosille 2018–2022](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

98.1. Nuorisovaltuuston nuoret kertoivat, että korona-aikana ahdistuneisuus, stressi ja paineen tunne on entisestään lisääntynyt. Kynnys hakea apua on korkea, koska pelätään leimautumista, ja avun piiriin voi olla vaikea päästä. Nuoret miettivät myös, milloin on tarpeeksi paha olo, jotta voi hakea apua. Toisaalta nuoret kärsivät yksinäisyydestä ja toisaalta kokevat painetta pitää yhteyttä kavereihin erityisesti poikkeusoloissa, kun heitä ei välttämättä nähdä muualla. Ahdistus ja liian suuriksi koetut koulupaineet ovat olleet esillä jo ennen korona-aikaa.

99. Lasten ja nuorten itsemurhat ovat väkilukuun suhteutettuna noin kaksi kertaa yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa. Toisin kuin aikuisten itsemurhissa, lasten ja nuorten itsemurhissa ei 2000-luvulla ole tapahtunut merkittävää vähentymistä.⁵¹ Lasten ja nuorten itsemurhat ovat tekotavaltaan muita maita väkivaltaisempia.⁵²

Suosituks

- Mielenterveysasioiden osaamista on lisättävä etenkin peruspalveluissa.
- Sektoreiden välistä yhteistyötä mielenterveyden tukemisessa on lisättävä.
- Erityisesti on panostettava lasten itsemurhakuolleisuuden vähentämiseen.
- Lasten- ja nuorisopsykiatriaan – sekä matalan kynnyksen palveluihin että erikoissairaanhoidon – on varattava riittävät resurssit ruuhkien purkamiseksi.

5.4 Rintaruokinta

100. Imetyksen kansallinen toimintaohjelma on laadittu vuosille 2018–2022.⁵³ THL:ssä on ollut määräaikainen ja osa-aikainen imetyskoordinaattori. Käytännössä ohjelma ei kaikilta osin ole toteutunut. Koronaepidemia näyttää pahentaneen tilannetta entisestään. Alle kuukauden ikäisiin vauvoihin liittyvät tukipyynnöt yli kaksinkertaistuivat keväällä 2020. Imetyskoordinaation jatkamiseen ei ole osoitettu resursseja vuoden 2020 jälkeen, vaan tehtävää uhkaa lakkauttaminen.⁵⁴

101. Suomi ei ole ratifoinut kansainvälisen työjärjestön ILO:n äitiyden suojelukonventiota vuodelta 2000. Suomessa imetystä koskevan työaikalainsäädännön puuttuminen vaikeuttaa lasten oikeutta parhaaseen ravintoon ja voi vaikeuttaa naisten siirtymistä työelämään.

Komitean
suositus
47

51 Tilastokeskus (2022). [Kuolemansyyt-tilastot](#).

52 LAPS/15/2020. [Lapsiasiavaltuutetun aloite oikeusministeriölle ja Julkisen sanan neuvostolle alaikäisten rikoksentehtävien henkilöllisyyden salaamisesta tuomioistuimissa sekä Journalistin ohjeissa](#) (11.3.2020).

53 Hakulinen, T., Otronen, K. & Kuronen, M. (toim.) (2017). [Kansallinen imetyksen edistämisen toimintaohjelma vuosille 2018–2022](#). Terveys ja hyvinvoinnin laitos.

54 Kirjallinen tieto: THL:n imetyskoordinaattori 15.12.2020.

Suosituks

- Imetyскоordinaattorin tehtävä on muutettava hanke pohjaisesta pysyväksi ja riittävällä työajalla tehtäväksi.
- ILO:n äitiyden suojelukonventio tulisi ratifioida ja mahdollistaa imetystauot työelämässä.

5.5 Nuorten terveys

102. Noin viisi prosenttia nuorista kärsii diagnoositasoisesta päihdehäiriöstä, joka liittyy tavallisimmin alkoholin käyttöön. Huomattavasti useammilla on eriasteisia päihdeongelmia.

103. Nuorisoikäisten huume kuolemien lisääntyminen indikoi jossain määrin aineiden saatavuuden helpottumista ja sekakäytön yleisyyttä. Alaikäisten päihde palvelut ovat monissa kunnissa heikosti saatavilla.

Komitean
suositukset
7 ja 49

Suosituks

- Ehkäisevää päihdetyötä on lisättävä.
- Nuorten päihde palveluja on lisättävä vastaamaan todellista tarvetta.

5.6 Elintaso

104. Vuoden 2019 tulonjakotilaston mukaan 11,6 prosenttia lapsista elää pienituloisessa perheessä.⁵⁵ Lapsiperheiden köyhyys eroaa muiden kotitalouksien köyhyydestä, joissa köyhyyttä useimmin selittää työelämän ulkopuolisuus, sillä useammassa kuin joka toisessa pienituloisessa lapsiperheessä on työssäkäyvä aikuinen.

104.1. Köyhien perheiden lapset kokivat, ettei heillä ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin muilla lapsilla harrastaa, matkustella, osallistua juhliin ja muihin tapahtumiin. Lisäksi vähävaraisiksi itsensä kokevien lasten vapaa-ajan vieton mahdollisuudet ovat rajoittuneemmat kuin muiden.⁵⁶

Komitean
suositus
51

55 Tilastokeskus (2019). [Tulonjakotilasto 2019](#). PxWeb -tietokannat.

56 Pelastakaa Lapset ry (2021). [Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteisiin. Lapsen ääni 2021](#).

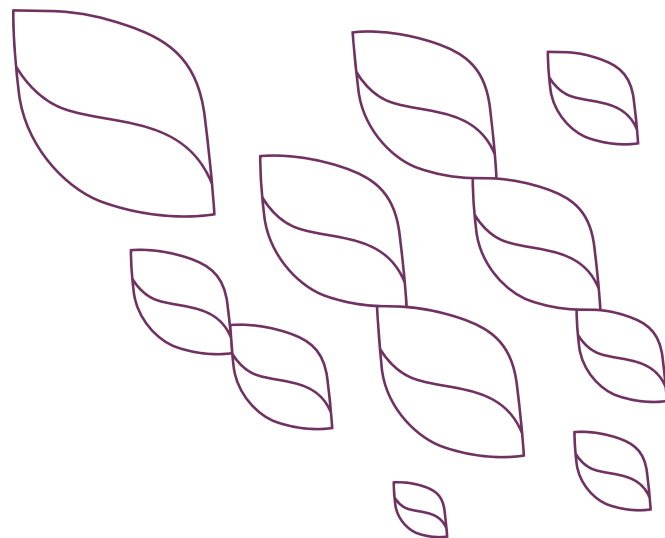
105. Toimeentulon ja sosiaaliturvan sääntely on monimutkainen kokonaisuus. Tarve saavutettaville, riittäville ja oikea-aikaisille neuvontapalveluille on suuri.
106. Koulutustason nosto ja sitä kautta työllistymisen mahdollisuuksien parantaminen voivat pitkällä tähtäimellä vähentää lasten ja perheiden vähävaraisuutta, mutta vasta seuraavassa sukupolvessa.
- 106.1. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret nostivat esiin, että taloudenhallinnan kysymykset ovat opetuksessa heikosti esillä. Esimerkiksi tietämys maksuhäiriömerkinnän vakavuudesta ei ole kaikille selvä. Rahankäytön opetuksen tulisi alkaa alakoulussa. Opetusta itsenäistymiseen tulisi olla jo yläkoulussa. Yritysten toiminnan periaatteiden tuntemus ja yrittäjyyskurssi ammattiopinnoissa nähtiin tärkeäksi niillekin, joilla ei ole tarkoitus ryhtyä yrittäjäksi.
107. Lapsibarometrin 2020 tulokset antavat viitteitä siitä, että kuusivuotiaiden lasten hyvää elämää eivät määrittele yksin hyvä- tai huono-osaisuuden indikaattorit, kuten vanhempien koulutustaso tai taloudellinen tilanne. Arjen haasteista huolimatta etenkin monet pienet lapset kokevat elävänsä hyvää elämää, jossa korostuvat yhdessä oleminen ja tekeminen sekä hyvät suhteet vanhempiin.⁵⁷
108. Elintasoon vaikuttavat meneillään olevat sosiaaliturvan ja perhevapaiden uudistukset.
109. Korona-aika on vaikuttanut voimakkaimmin perheisiin, jotka ovat olleet jo valmiiksi heikoimassa asemassa. Samaan aikaan näiden perheiden määrä on kasvanut. Korona-aika on korostanut palveluissa ja muissa toimitissa normaalioloissakin esiintyviä puutteita.

Suosituksat

- Työssäkävien perheiden toimeentulo tulee turvata.
- Kannustinloukkuja on purettava siten, että perheet eivät ajaudu köyhyysloukkuun ja että vanhempien työssäkäynti tulee kannattavaksi.
- Sosiaaliturva- ja perhevapaaudistuksissa on tehtävä lapsivaikutusten arviointi, kaikissa vaiheissa ja eri hallinnonaloilla. Arvioinnin tulee uudistusten jälkeenkin olla jatkuvaa.
- Asuntopolitiikassa tulee huomioida perheiden toimeentulon kysymykset.

57 Tuukkanen, T. (toim.) (2020). [Lapsibarometri 2020: ”Unta, ruokaa, leikkejä, rakkautta ja karamelliä, juomaa” – Hyvä elämä 6-vuotiaiden kokemana](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:5.

6. Koulutus, vapaa-ajan toiminta ja kulttuuritoiminta

6.1 Koulutus, ml. ammatillinen koulutus ja ohjaus

110. Perusopetus on kansainvälisesti arvioiden korkeatasoista ja oppimistulokset yleisesti ottaen erinomaisia. Säädöspohja koulutukselle on vahva.

111. Osa lapsista ei kuitenkaan saavuta niitä perusvalmiuksia, joita tarvitaan jatko-opinnoissa ja työelämässä. Koulituksen eriarvoistumista ilmenee sekä alueellisesti että alueiden sisällä.⁵⁸

111.1. Nuorisovaltuustoon kuuluvat nuoret nostivat esille, että oppilaiden osaamiserot ovat nykyisin liian suuret. Opiskelijoiden kuuluisi saada oman tasonsa mukaista opetusta; näin ei käytännössä tapahdu.

111.2. Nuorisovaltuustoon ja Lasten parlamenttiin kuuluvat lapset kokivat, että uuden opetus suunnitelman myötä koulussa on tapahtunut muutoksia huonompaan suuntaan. Paineet koulunkäynnistä ovat lisääntyneet. Koulu vie paljon aikaa, jota ei enää tahdo riittää harrastuksiin.

111.3. Nuoret toivoivat, että tasavertainen opetus saadaan kaikille lapsille ja nuorille ja että lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin panostetaan.

112. Koulutuksen rahoituksessa Suomi on jäänyt jälkeen muita OECD-maita.

113. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti perusopetusikäisille lapsille suunnatun valtakunnallisen kuulemisen alkusyksyllä 2020 valmistellessaan poikkeukselliset opetusjärjestelyt mahdollistavaa lainsäädäntöä. Pääosin lapset kokivat olonsa turvalliseksi koulussa lähiopetuksessa.

⁵⁸ Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2016). [Eriarvoistuva koulu? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016](#). Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:1.

Jos poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin jouduttaisiin uudelleen, oppilaat toivoivat eniten tehtävänantojen, läksyjen ja ohjeiden selkeyttä sekä opettajan tavoitettavuutta, mikäli kysymyksiä tai ongelmia ilmenee.⁵⁹

113.1. Vaikuttajanuoret esittivät huolensa siitä, että korona-aikana pitää pienenkin flunssan takia jäädä kotiin, jolloin jää helposti muista jälkeen koulussa. Etäopetuksen järjestämisessä on ollut koulukohtaisia eroja.

114. Joulukuussa 2020 hyväksyttiin merkittävä uudistus, kun oppivelvollisuutta jatkettiin 18 ikävuoteen saakka ja se kattaa toiseen asteen koulutuksen.

Suosituks

- Koulutuksen yhdenvertaisuuteen on kiinnitettävä jatkossa erityistä huomiota.
- Koulutuksen rahoitus on nostettava muiden Pohjoismaiden tasolle.

Koulukiusaaminen

115. Kiusaaminen on vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana, mutta se on edelleen vakava ongelma kouluympäristössä. Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan noin joka kahdeskymmenes lapsi ja nuori on kokenut kiusaamista viikoittain.⁶⁰ Tutkimukset osoittavat, että osallisuuden edistäminen on tärkeä keino kiusaamisen ehkäisyssä. Vahvimmin yhteys matalan osallisuuden kokemuksen ja kiusaamisen välillä on perusopetuksen 8. ja 9. luokilla.⁶¹

115.1. Lasten kertoman perusteella kiusaamisen ja ahdistelun ehkäisemisessä sekä niihin puuttumisessa koulussa olisi paljon parantamisen varaa. Osa yksilöllistä tukea tarvitsevista oppilaista kertoi, että lapset kertoivat kiusaamisesta opettajille ja opettajat olivat kyllä tietoisia siitä, mutta kiusaaminen ei loppunut.

59 HE 218/2020 vp. [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta.](#)

60 Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2021). [Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021](#): Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 30/2021.

61 Virrankari, L., Leemann, L. & Kivimäki, H. (2020). [Osallisuuden kokemus ja koulukiusaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.](#) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 35/2020.

Suosituksset

- Kaikkeen kiusaamisen tulee olla nollatoleranssi.
- Varhaiskasvatuksessa, oppilaitoksissa ja harrastuksissa tulee panostaa yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja tunnetaitojen opettamiseen.
- Erilaiset ohjelmat kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee ottaa aktiivisesti käyttöön sekä päivittää ja seurata niitä.

6.2 Varhaiskasvatus

116. Varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle on korostettu voimakkaasti viime vuosina. Kokopäiväinen hoito on yleistä. Subjekttiivinen oikeus kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen palautettiin kaikkien lasten oikeudeksi syksyllä 2020, kun sitä oli rajattu vuonna 2016 osa-aikaiseksi lapsille, joiden vanhempi oli kotona. Varhaiskasvatusmaksuja on alennettu.

Komitean
suositukset
53 c ja 57

117. Varhaiskasvatuksen vähimmäishenkilömitoituksia ei voida noudattaa täysimääräisesti läheskään aina. Varhaiskasvatuksen opettajista on suuri pula, ja sijaisia on vaikea saada.

118. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus on arvioinut, että varhaiskasvatuksen laatu vaihtelee voimakkaasti.⁶²

Suosituksset

- Varhaiskasvatuksen järjestämisen ja osallistumisasteen noston ensisijainen tavoite tulee olla lapsen edun toteutuminen.
- Lasten oikeus hoivaan, huolenpitoon, turvalliseen kasvuympäristöön ja pysyviin, tuttuihin työntekijöihin tulee varmistaa.
- Lapsen oikeus leikkiin ja lepoon tulee huomioida varhaiskasvatuksessa.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö- ja laatuongelmat on ratkaistava.

62 Repo, L. ym. (2020). [Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa](#). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2020.

6.3 Lepo, leikki, vapaa-aika ja kulttuuri- ja taideaktiviteetit

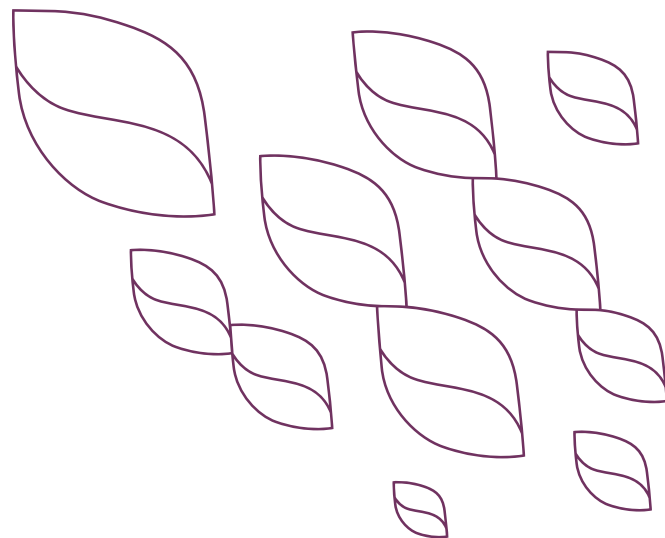
119. Hallitusohjelman 2019 mukaan jokaiselle lapselle taataan mahdollisuus mieluisaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä. Harrastamisen Suomen malli otettiin käyttöön 2021, ja tarkoitus on vakiinnuttaa se pysyväksi käytännöksi.

120. Lapsibarometrin 2018 mukaan kuusivuotiaille lapsille tärkeimpiä asioita vapaa-ajalla ovat leikkiminen ja pelaaminen, kotona oleminen sekä herkkuttelu. Lapsibarometrissa 2020 nousivat esiin hyvän elämän peruspilareiksi leikki, koti ja ruoka.

Suosituks

- Lasten oikeutta valita itse harrastuksensa tulee tukea.
- Kaikkien lasten oikeutta lepoon, leikkiin ja virkistytymiseen tulee ymmärtää ja tukea.

7. Erityiset suojelutoimet

7.1 Turvapaikanhakija- ja pakolaislapset

121. Pakolais- ja turvapaikanhakija-asemassa olevien lasten, erityisesti paperittomien ja karkotuspäätöksen saaneiden lasten asema on erityisen heikko. Myös perheenyhdistämistä hakevien alaikäisten asema on vaarantunut. Kotoutumisvaiheessa olevien ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten hoivalle ja turvalle välttämättömät sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaiset palvelut eivät toteudu yhdenvertaisesti eri puolilla maata, eivätkä palvelujen sisällöt aina kohtaa lapsen tuen tarvetta.⁶³
122. Lainsäädäntö ei määrittele, millaista koulutusta, osaamista tai perehdytystä yksin maahan tulleiden lasten edustajalta edellytetään. Laissa ei ole rajoitettu sitä, kuinka monta lasta yhdellä edustajalla voi olla edustettavana. Edustajien toiminnan valvonta tulisi säätää yhden viranomaisen tehtäväksi.⁶⁴
123. Kielteisen oleskelulupapäätöksen saaneet lapset ja perheet voidaan ottaa turvaamistoimenpiteenä säilöön. Vaikka hallitusohjelman 2019 mukaan vaihtoehtoja on tarkoitus kehittää edelleen, lasten säilöönottoa ei sen mukaan kielletä kokonaan.
124. Suomeen on muodostunut kasvava joukko paperittomia henkilöitä. Kiireellinen hoito on turvattu, mutta maksu siitä määräytyy todellisten kustannusten mukaan. Äitiys- ja lastenneuvolapalveluja tarjotaan paperittomille ainakin suuremmissa kaupungeissa vastaavasti kuin kuntalaisille. Paperittomat henkilöt voivat kuitenkin vältellä asioimista virallisissa palveluissa haavoittuvan asemansa vuoksi.

Komitean
suositukset
7 ja 61

63 Martiskainen, T. & Toivonen, V.-M. (2019). [Kotoutumisen polku – Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut](#). Lastensuojelun Keskusliitto.

64 Lundqvist, K. ym. (2018). [Edustajat lapsen edun takaajina. Ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneiden alaikäisten edustajajärjestelmä](#). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2018.

125. Opetushallituksen selvityksen mukaan vain pieni osa kunnista järjestää varhaiskasvatusta turvapaikkaa hakeville (15 %) ja paperittomille lapsille (2,5 %). Vain lastensuojelun tukitoimena varhaiskasvatusta järjestetään 11 prosentille turvapaikanhakijalapsista ja 6 prosentille paperittomista lapsista.⁶⁵
126. Erityisenä kysymyksenä 2019–2020 nousi Syyrian al-Holissa sijaitsevalla pakolaisleirillä olleet 11 suomalaisnaista ja yli 30 suomalaistaustaista lasta. Käytännössä haastavaksi kysymykseksi nousi vanhempien ja lasten erottaminen toisistaan. Osa perheistä on saatu kotiutettua.

Suosituksset

- Lapsen etu tulee arvioida kaikissa maahan tuloon liittyvissä menettelyissä.
- Yksin maahan tulleelle lapselle on taattava ammattitaitoinen ja tehtävään sopiva edustaja, jolla on riittävästi aikaa huolehtia jokaisen edustettavan lapsen asioista.
- Lasten säilöönnotosta turvaamistoimenpiteenä tulee luopua kokonaan.
- Paperittomien lasten palvelut on turvattava.
- Toimintavalmiuksia kansainvälistä suojelua vaativissa sekä kiireellisissä tilanteissa tulee lisätä.

7.2 Alkuperäiskansoihin ja vähemmistöihin kuuluvat lapset

127. Saamelaiset ovat Suomessa tunnustettu alkuperäiskansa. Perinteisiä kulttuurisia vähemmistöjä ovat suomenruotsalaiset, romanit, inkerinsuomalaiset, Suomen karjalankieliset, juutalaiset ja tataarit. Koulujärjestelmällä on merkittävä vaikutus kielivähemmistöjen, kuten saamelaislasten mahdollisuuksiin elää oman kieli- ja kulttuuriperinteensä mukaista elämää. Saamenkielistä etäopetusta on pyritty kehittämään.

127.1. Saamelaisnuoret toivoivat saamelaisuutta koskevan ymmärryksen lisääntyvän, sillä saamelaisuuteen liittyy heidän mukaansa paljon ennakkoluuloja ja epätietoisuutta.

Komitean
suositus
64

⁶⁵ Junttila, N. ym. (2020). [Turvapaikkaa hakevat ja paperittomat lapset sekä S2/R2-opetus varhaiskasvatuksessa](#). Opetushallitus, raportit ja selvitykset 2020:24.

128. Romanit kohtaavat edelleen sosiaalista ja rakenteellista syrjintää. Tutkimuksen mukaan romaaneilla oli runsaasti lapsuudessa koettuja vaikeuksia, kuten syrjintää, köyhyyttä, huoltajien sairautta, koulukiusaamista ja puutteellisia asumisololoja.⁶⁶

128.1. Romanilapset olisivat kiinnostunut opettelemaan romanikieltä. He toivoivat, että romani-kielen opetusta järjestettäisiin koulupäivän sisällä.

129. Ruotsinkieliset ja kielivähemmistöihin kuuluvat lapset eivät saa aina tarvitsemiaan palveluita äidinkielellään.⁶⁷

Suosituks

- Vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen tilaa tulee seurata säännönmukaisesti.
- Saamen kielen opetusta tulee vahvistaa, ja se on turvattava vahvemmin kotiseutualueen ulkopuolella.
- Ruotsinkielisten ja kielivähemmistöihin kuuluvien lasten kielelliset oikeudet on turvattava entistä tehokkaammin.

7.3 Seksuaalinen hyväksikäyttö

130. Suomessa on paljastunut lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia, joissa tekijöitä ja uhreja on ollut useita. Tapaukset ovat vauhdittaneet seksuaalirikoslainsäädännön uudistamista. Ongelmana ovat pitkittyneet oikeusprosessit.

131. Barnahus-mallia kehitetään parhaillaan. Lanzaroten sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma valmistui keväällä 2022. Valitettavasti toimeenpanolle ei ole kohdistettu rahoitusta.

Komitean
suosit

59

⁶⁶ Weiste-Paakkanen, A., Lämsä, R. & Kuusio, H. (toim.) (2018). [Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi – romanien hyvinvointitutkimus Roosin perustulokset 2017–2018](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 15/2018.

⁶⁷ Valtioneuvosto (2022). [Kielipoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös](#). Valtioneuvoston julkaisuja 2022:51.

Suosituksset

- Seksuaalirikoksiin syyllistyneiden tai siihen alttiiden ihmisten hoito tulee vakiinnuttaa ja laajentaa valtakunnalliseksi.
- Rikostaustan säännöllinen tarkistaminen tulee ulottaa kaikkiin lasten kanssa työskenteleviin.
- Seksuaalirikosten uhriksi joutuneille lapsille on varmistettava riittävä tuki.

7.4 Ihmiskauppa

132. Keväällä 2019 julkaistussa raportissa todettiin, että myös lapset ja nuoret joutuvat ihmiskau-
pan uhreiksi.⁶⁸ Seksuaalinen hyväksikäyttö oli yleisimmin tapahtunut tai tunnistettu hyväksi-
käytön muoto. Ymmärrys lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta ihmiskaupasta vaihteli kunnissa ja
viranomaisissa.

133. Ihmiskaupan uhrien asemaa pyritään parantamaan sekä tehostamaan rikosvastuun toteutu-
mista oikeusministeriössä käynnistetyssä hankkeessa, jossa laaditaan ihmiskaupan vastaisen
työn poikkihallinnollinen toimintaohjelma.⁶⁹

Suosituksset

- Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen sekä poliisin ja oikeuslaitoksen osaaminen
ihmiskaupasta ilmiönä, ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi sekä ihmiskaupan auttamis-
järjestelmästä on varmistettava.

7.5 Rikoksia tehneiden lasten suojeleminen

134. Rikosvastuukärrä on Suomessa 15 vuotta. Sitä nuoremmat lapset ohjataan sosiaalipalvelujen
piiriin. Kaikenikäiset lapset ovat korvausvelvollisia aiheuttamastaan vahingosta. 15–17-vuotiai-
den kohdalla sovelletaan lievennettyjä rangaistuksia. Nuorille tarkoitettua nuorisorangaistusta
tuomitaan alle 10 kertaa vuodessa.

68 Kervinen, E. & Ollus, N. (2019). [Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa](#). European Institute for Crime Prevention and Control HEUNI. Publication Series No. 89.

69 Oikeusministeriö (2020). [Ihmiskaupan vastainen työ -hanke](#).

135. Tutkintavankeudessa on keskimäärin 30 alaikäistä vuosittain; vankeusrangaistukseen tuomittuja alaikäisiä on vankiloissa 1–3 vuosittain. Alaikäiset voidaan joskus eristää tutkintavankeudessa. Toimeenpano tapahtuu vankilarakennuksissa aikuisten vankien kanssa samoissa tiloissa. Alaikäisten sijoittamista samoihin tiloihin aikuisten vankien kanssa on perusteltu alaikäisten vähäisellä määrällä. Rikosseuraamuslaitoksen ohjeiden mukaan alaikäinen voidaan sijoittaa aikuisten vankien kanssa samoihin tiloihin vain tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista.⁷⁰
136. Vankiloissa olevien lasten opetus on puutteellista.⁷¹
137. Lapsiasiavaltuutettu teki keväällä 2020 aloitteen oikeusministeriölle alaikäisenä rikoksen tehneen henkilön henkilöllisyyden määräämisestä salassa pidettäväksi. Salassapitoa tulisi pitää pääsääntönä, ja sen tulee jatkua myös täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen.⁷² Vastauksessaan oikeusministeriö piti nykyistä käytäntöä perusteltuna.

Suosituks

- Rikoksia tekeville nuorille tulee antaa systemaattisemmin pitkäkestoisia palveluja, ja nuorisopalveluja tulee kehittää heidän auttamisekseen.
- Nuorisorangaistuksen käyttöä tulee lisätä.
- Alaikäisten vankien sijoittaminen muualle kuin aikuisten vankiloihin tulee ratkaista.
- Eri toimialojen tulee selkeyttää vastuunjakoaan, ja työn koordinaatiota tulee parantaa.

⁷⁰ Rikosseuraamuslaitos (2017). [Alaikäinen vanki, ohje 1/004/2017](#).

⁷¹ EOAK/4760/2020. [Alaikäiset vangit. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 23.3.2022](#).

⁷² LAPS/15/2020. [Lapsiasiavaltuutetun aloite oikeusministeriölle ja Julkisen sanan neuvostolle alaikäisten rikoksentehtäjäiden henkilöllisyyden salaamisesta tuomioistuimissa sekä Journalistin ohjeissa](#).

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN